

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ผู้ใช้หรือกลุ่มบุคคลอันเป็นเป้าหมายที่ห้องสมุดจะจัดบริการให้ กล่าวได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งสำหรับการปฏิบัติงานห้องสมุด การศึกษาผู้ใช้จึงกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาที่สำคัญแนวหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้ใช้มีความแตกต่างกันไปทั้งลักษณะเฉพาะบุคคล และความต้องการใช้ข้อสนเทศเฉพาะสาขาต่างกัน ผู้บริหารห้องสมุดจำเป็นต้องทราบวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดหาและเผยแพร่ข้อสนเทศให้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ เท่าที่ผ่านมา การศึกษาผู้ใช้นิยมศึกษาถึงความต้องการบริการห้องสมุด การใช้ห้องสมุด และปัญหาในการใช้ห้องสมุด เช่น การศึกษาการใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของคณาจารย์เพื่อประกอบการสอนและการวิจัย (ตัวอย่างเช่น Rzasa and Moriarty 1970) การศึกษาประเภทของทรัพยากรที่ใช้เพื่อประกอบการสอน การค้นคว้าวิจัย และการเขียนงานทางวิชาการ (ตัวอย่างเช่น จินตนา กระแสชัย 2524 ; วัฒนา สวัสดิ์สรรพ์ 2522 ; ทศนา หาญพล 2520 ; ทศนิยม ชวัญสุวรรณ 2521; นवलลอ ไชยมงคล 2522 ; พะวงพิศ เทียนทิม 2524 ; สุธิดรา เพื่องวรรณะ 2524; และ สุภาเพ็ญ วงศ์รัตนโต 2518) ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวนี้ ยังได้กล่าวถึงปัญหาในการใช้ห้องสมุดแต่ละแห่ง และพบผลตรงกันว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ในห้องสมุด มีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการในการใช้ของคณาจารย์ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะบุคคลของผู้ใช้ต่อการใช้ห้องสมุด Davis and Bentley (1979) ศึกษาพบว่าคณาจารย์ที่สอนสาขาวิทยาศาสตร์ ใช้ห้องสมุดมากกว่าคณาจารย์ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยนิยมใช้วารสารซึ่งทางห้องสมุดไม่ให้ยืม สำหรับตำแหน่งทางวิชาการ พบว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ใช้ห้องสมุดมากกว่ารองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ ตามลำดับ เพราะผู้ช่วยศาสตราจารย์ มีความต้องการในการผลิตผลงานวิจัยตีพิมพ์มากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่า คณาจารย์ที่สอนระหว่าง 1-6 ปี มีการใช้ห้องสมุดน้อยกว่าคณาจารย์ที่สอน 7 ปีขึ้นไป ทั้งนี้เพราะยังไม่คุ้นเคยกับห้องสมุดและบริการต่าง ๆ

การศึกษาผู้ใช้อีกแนวหนึ่งคือ การศึกษาความต้องการสารสนเทศ (Information needs) การใช้สารสนเทศ (Information use) พฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศ (Information seeking behavior) จากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ (ตัวอย่างเช่น ห้องสมุด ศูนย์เอกสาร ฐานข้อมูล บุคคล และอื่น ๆ ดังที่ Wilson (1981) เสนอให้ศึกษาถึงความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ ข้อสนเทศอะไรที่ผู้ใช้ต้องการ ข้อสนเทศนั้นจะสนองจุดประสงค์ใด ผู้ใช้ได้ข้อสนเทศจากแหล่งใด และเมื่อได้รับข้อสนเทศแล้ว ผู้ใช้นำไปใช้ได้ตรงความต้องการหรือไม่ Auster (1982) ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันกับของ Wilson จากการศึกษาเช่นนี้ ทำให้ทราบถึงความต้องการสารสนเทศ การใช้สารสนเทศ และพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศของผู้ใช้ อันจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนาระบบสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด (Auster 1982 ; Lin and Garvey 1972 ; Thomas 1982 ; Wilson 1981)

ความต้องการข้อมูลเทศย้อมมีแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล บางคนต้องการข้อมูลเทศ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง (ตัวอย่างเช่น ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ทันกับข่าว เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง) เพื่อสนองความต้องการเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อการปฏิบัติงาน และอื่นๆ ในขณะที่แหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลเทศ อาจเป็นระบบที่รู้จักกันดี เช่น ห้องสมุด ศูนย์- สารนิเทศ หรือจากแหล่งข้อมูลเทศตัวบุคคล (Wilson 1981) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ความต้องการข้อมูลเทศมีจำนวนมาก เช่นการวิจัยความต้องการข้อมูลเทศของคนชราในเมือง Ringwood และเมือง Croydon ประเทศออสเตรเลีย พบว่า คนชราต้องการข้อมูลเทศเกี่ยวกับ ชีวิตประจำวันมากที่สุด อันได้แก่ การขนส่ง ที่อยู่อาศัย สุขภาพและโภชนาการ การรักษาพยาบาล และดูแลบ้าน สวัสดิการ การรักษาและซ่อมแซมบ้าน และความสัมพันธ์ของครอบครัว แหล่งที่ได้ ข้อมูลเทศได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน และวัสดุตีพิมพ์อื่นๆ (Williamson and Stayner 1980) Jackson (1980) ซึ่งศึกษาถึงความต้องการข้อมูลเทศทางธุรกิจ ได้ชี้ให้เห็นว่าแหล่ง ข้อมูลเทศทางด้านอุตสาหกรรมที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในด้านการผลิต การตลาด การวิจัยและพัฒนา มีทั้งภายในและภายนอกบริษัท ข้อมูลเทศที่ได้จากภายในบริษัท ได้แก่ ข้อมูลด้านการตลาด ตัวเลข ต่าง ๆ และจดหมายติดต่องาน ส่วนข้อมูลเทศจากแหล่งภายนอกนั้นมีมากมายทั้งที่เป็นวารสาร เอกสาร นามานุกรม ข้อมูลเกี่ยวกับคู่แข่งชั้น สิทธิบัตร ตลอดจนข้อมูลเทศจากตัวบุคคล ข้อมูลเทศ เหล่านี้ เมื่อนำมาจัดกลุ่มตามสาขาวิชา จะได้เป็น 3 กลุ่มคือ ข้อมูลเทศทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี ข้อมูลเทศทางธุรกิจและเศรษฐกิจ ข้อมูลเทศทางการเมืองและกฎหมาย ซึ่งการ

ตัดสินใจทางธุรกิจจำเป็นต้องอาศัยข้อสนเทศดังกล่าว

เกี่ยวกับความต้องการและการใช้ข้อสนเทศในวงการการศึกษา มีการศึกษาความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรีโพลีเทคนิค ปรากฏว่านักศึกษาต้องการข้อสนเทศเพื่อการสัมมนาการอ่านที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาต่าง ๆ ที่อาจารย์ผู้สอนกำหนด แหล่งข้อสนเทศที่นักศึกษานิยมใช้คือห้องสมุดและทรัพยากรของภาควิชา แหล่งข้อสนเทศภายนอกมหาวิทยาลัย ได้แก่ห้องสมุดประชาชน นอกจากนี้ยังใช้ทรัพยากรของตนเองที่มีอยู่ และใช้แหล่งข้อสนเทศส่วนบุคคลอันได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่สูงกว่าอีกด้วย (Blackie and Smith 1981) Lin and Garvey (1972) ศึกษาความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของนักวิทยาศาสตร์และนักเทคโนโลยีผู้ทำหน้าที่ด้านการวิจัยและการสอน พบว่า ผู้ใช้ทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการข้อสนเทศแตกต่างกันคือผู้ทำหน้าที่ด้านการวิจัย ต้องการข้อสนเทศเพื่อค้นหาความรู้ใหม่ ๆ โดยต้องการข้อสนเทศในรูปเอกสารที่มีข้อมูลหันต่อเหตุการณ์ ส่วนผู้ทำหน้าที่สอน ส่วนใหญ่ รู้สึกว่าทรัพยากรเท่าที่มีอยู่ในห้องสมุดเพียงพอกับความต้องการทางการสอน

ในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูง ภารกิจหลักที่สำคัญมี 4 ประการคือ สอน เพื่อผลิตบัณฑิตในสาขาต่างๆ วิจัยเพื่อสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการและการพัฒนาประเทศชาติ ตลอดจนเพื่อผลประโยชน์ในการสอน ให้บริการชุมชนและสังคม และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ กลุ่มบุคคลหลักผู้ปฏิบัติภารกิจดังกล่าวได้แก่ คณาจารย์ในมหาวิทยาลัย คณาจารย์จึงย่อมมีความต้องการ และมีการใช้ข้อสนเทศต่าง ๆ ในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าวให้ลุล่วงไปด้วยดี

เนื่องจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง เป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยระดับมหาวิทยาลัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตช่างเทคนิคระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ผลิตวิศวกรระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกผลิตสถาปนิก นักวิชาการเกษตร และนักวิทยาศาสตร์ระดับปริญญา นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัย พัฒนา ส่งเสริม และให้บริการทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม แก่หน่วยงานของรัฐ คณาจารย์ของวิทยาเขตฯ นอกจากนี้มีหน้าที่หลักทางการสอนแล้วยังผลิตผลงานวิจัยทั้งที่เป็นทฤษฎีที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการต่างประเทศ (เช่น วารสาร IEEE ในสาขาต่าง ๆ) ตลอดจนวารสารวิชาการของคณะ (เช่น วิศวกรรมศาสตร์ วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ วารสารเกษตรพระจอมเกล้า) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยปฏิบัติเกี่ยวกับการประดิษฐ์เครื่องมือต่างๆ เช่น เครื่องวัดความชื้นขาว ซึ่งได้รับรางวัล

นักวิจัยยอดเยี่ยมประจำปี พ.ศ. 2524 จากบริษัท IBM (ประเทศไทย) เครื่องตรวจสอบคุณภาพข้าวเปลือก ได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทรางวัลผลงานคิดค้นหรือสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทย จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เครื่องเพิ่มคู่สายโทรศัพท์ จรวดเจ้าคุณทหาร ฯลฯ นอกจากผลงานต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว คณาจารย์ยังผลิตตำราวิชาการที่เป็นภาษาไทย เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน จำนวนมากกว่า 300 ชื่อ เรื่อง ในการผลิตผลงานต่างๆ ทั้งทางด้าน การสอน การวิจัย การประดิษฐ์ และผลิตงานวิชาการอื่นๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น คณาจารย์ย่อมมีความต้องการข้อเสนอเทศต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี สำหรับแหล่งข้อเสนอเทศที่มีอยู่ภายในวิทยาเขตฯ ในปัจจุบันนี้มีห้องสมุดต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดกลาง ห้องสมุดคณะต่างๆ 4 คณะคือ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ในแต่ละภาควิชาของบางคณะ ยังได้มีการสะสมทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรของคณะวิศวกรรมศาสตร์ ได้รับงบประมาณที่ทางคณะจัดสรรให้เป็นประจำทุกปี ยิ่งไปกว่านั้น คณาจารย์แต่ละคนยังสะสมทรัพยากรต่าง ๆ เป็นการส่วนตัวอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังนี้คือ

1. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความแตกต่างเฉพาะบุคคลของคณาจารย์ กับความต้องการและการใช้ข้อเสนอเทศ (ความแตกต่างเฉพาะบุคคล ได้แก่ คณะที่สังกัด สาขาวิชาที่สอน ตำแหน่งทางวิชาการ วุฒิการศึกษา ประเทศที่จบการศึกษา และจำนวนปีที่สอน)
2. เพื่อศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ข้อเสนอเทศ และการนำข้อเสนอเทศไปใช้ (วัตถุประสงค์ได้แก่ เพื่อการสอน การวิจัย การพัฒนา/ประดิษฐ์ การเขียนตำราและบทความวิชาการ ; การใช้ข้อเสนอเทศได้แก่ ใช้ข้อเสนอเทศอะไร ได้ข้อเสนอเทศจากแหล่งใด แหล่งนั้นให้ข้อเสนอเทศที่ตรงกับความต้องการหรือไม่)
3. เพื่อศึกษาถึงความต้องการข้อเสนอเทศ เกี่ยวกับสาขาวิชา รูปแบบ ภาษา ความทันสมัย ตลอดจน ขอบเขตและลักษณะของข้อเสนอเทศ

แนวเหตุผล

การวิจัยนี้ตั้งแนวเหตุผลไว้สองประการคือ

1. ความแตกต่างเฉพาะบุคคลและวัตถุประสงค์ของการใช้ข้อสนเทศ มีความสัมพันธ์กับความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของคณาจารย์
2. ความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของคณาจารย์จะแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะบุคคลและวัตถุประสงค์ของการใช้ข้อสนเทศ

ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย

ก่อนที่จะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป มีคำบางคำซึ่งมีความหมายเฉพาะในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอแนะนำเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันคือ

ข้อสนเทศ หมายถึง ข้อเท็จจริง ความรู้ คำแนะนำ หรือความคิดที่ถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือข้อเขียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร เอกสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ และในรูปที่ใช้กับคอมพิวเตอร์ ได้แก่ เทปแม่เหล็ก จานแม่เหล็ก

แหล่งข้อสนเทศ หมายถึง แหล่งที่รวบรวมและเผยแพร่ข้อสนเทศ อาจเป็นห้องสมุด ทรัพยากรส่วนตัว แหล่งข้อสนเทศส่วนบุคคล และแหล่งข้อสนเทศภายนอกวิทยาเขตฯ

ความต้องการข้อสนเทศ หมายถึง ความต้องการให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศในลักษณะต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละบุคคล

การใช้ข้อสนเทศ หมายถึง การนำข้อสนเทศที่ค้นหา หรือได้รับมาใช้ตามวัตถุประสงค์

วิทยาเขต ฯ หมายถึง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของคณาจารย์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง ซึ่งเป็นบุคลากรหลักของมหาวิทยาลัย โดยจะรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้คณาจารย์จำนวน 272 คน ตามบัญชีรายชื่อ ทั้งนี้ไม่รวมผู้ที่อยู่ระหว่างการดูงานหรือศึกษาต่อ และอาจารย์พิเศษ จะศึกษาเฉพาะความต้องการและการใช้ข้อสนเทศที่สัมพันธ์กับการปฏิบัติงาน อันได้แก่ การสอน การวิจัย การประดิษฐ์ การเขียนตำราและบทความวิชาการ เท่านั้น แต่จะไม่ศึกษาถึงความต้องการและการใช้ข้อสนเทศเพื่อจุดประสงค์อื่น ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จะนำมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ไค-สแควร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้านสังคมศาสตร์ (SPSS)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้ทราบถึงความต้องการข้อสนเทศ การใช้ข้อสนเทศ และแหล่งข้อสนเทศที่ใช้ว่า คณาจารย์ต้องการใช้แหล่งข้อสนเทศที่มีสาขาวิชา รูปแบบ ภาษา ความทันสมัย ขอบเขตและลักษณะใด ตลอดจนแหล่งข้อสนเทศใดที่ให้ข้อสนเทศได้ตรงตามความต้องการของคณาจารย์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการสร้างงานสารนิเทศของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง อันได้แก่ การจัดหา รวบรวม และเผยแพร่ข้อสนเทศให้ตรงกับความต้องการในการปฏิบัติงานวิชาการของคณาจารย์ ที่เป็นผู้ใช้หลัก ได้มากที่สุด

รายละเอียดที่จะได้นำเสนอต่อจากนี้

รายละเอียดที่นำเสนอต่อจากนี้มี 4 บทคือ

บทที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อสนเทศ โดยจำแนกหัวข้อออกเป็น ความหมาย ความสำคัญของข้อสนเทศ และความต้องการและการใช้ข้อสนเทศของกลุ่มผู้ใช้กลุ่มต่างๆ

บทที่ 3 เป็นบทที่เสนอวิธีดำเนินการวิจัย โดยกล่าวถึงประชากรที่เกี่ยวข้องในการวิจัย แนวเหตุผลและตัวแปร เครื่องมือรวบรวมข้อมูล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 เป็นรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความต้องการใช้ข้อสนเทศในสาขาวิชา รูปแบบ ภาษา ความทันสมัย ขอบเขตและลักษณะต่าง ๆ ตลอดจนแหล่งข้อสนเทศที่ผู้ตอบใช้ และมีความพอใจในข้อสนเทศที่ได้รับ

บทที่ 5 เป็นบทสรุปผลการวิจัย และเสนอข้อจำกัดในการวิจัย การนำผลการวิจัยไปปฏิบัติรวมทั้งแนวทางสำหรับการวิจัยในอนาคต